

KĀ LĪDZDALĪBAS DEMOKRĀTIJAS RĪKI VAR TUVINĀT EIROPAS SAVIENĪBU TĀS IEDZĪVOTĀJIEM

Eiropas pilsoņu apspriežu gala ziņojums
2010.gads
© European Citizen Action Service
Tulkojums: Linda Jākobsone
Redakcija: Dace Akule

Projektu atbalsta:

Education and Culture DG

'Europe for Citizens' Programme

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

IEVADS

Šis ir ziņojums par Eiropas pilsoņu apspriežu projektu, kurā iesaistījās nevalstiskā organizācija Eiropas pilsoņu rīcības dienests (European Citizen Action Service, ECAS), partnerorganizācijas un iedzīvotāji četrās ES dalībvalstīs.¹ Pēc nejaušās atlases kritērijiem izvēlēti iedzīvotāji, kas pārstāvēja nacionālo iedzīvotāju kopumu, sanāca kopā apspriedēs, lai runātu par to, kā viņi vēlētos iesaistīties ES lēmumu pieņemšanā. Iedzīvotāji diskutēja gan savā starpā, gan ar ekspertiem par to, kādā veidā un kādos ES politikas veidošanas jautājumos viņi gribētu, lai ar viņiem konsultējas. Viņi arī apsprieda to, kāda informācija iedzīvotājiem ir nepieciešama, kā arī pārrunāja citus jautājumus, kas ir svarīgi efektīvai iedzīvotāju iesaistei lēmumu pieņemšanā. Pēc apspriedēm četrās valstīs 2010.gada 26.februārī notika Eiropas līmeņa pasākums Briselē. Šajā noslēguma pasākumā piedalījās arī citu līdzdalības projektu dalībnieki, eksperti un pārstāvji no ES institūcijām. Papildus tam ECAS rīkoja ekspertu diskusiju, kurā piedalījās praktiķi, partnerorganizācijas, eksperti un akadēmiķi, kas palīdzēja „notestēt” iedzīvotāju priekšlikumus un identificēt turpmākās darbības iespējas.

Pēc mums pieejamās informācijas šī ir pirmā reize, kad pašiem iedzīvotājiem lūdz izvērtēt, kā vislabāk rīkot līdzdalības demokrātijas pasākumus, nevis uzdod specifiskus tematiskus jautājumus. Kaut arī šī tēma var likties teorētiska, diskusijas un sagatavotie priekšlikumi norāda uz to, ka iedzīvotāji var aptvert sarežģītas un abstraktas lietas un - kas ir īpaši svarīgi - viņi vēlas tikt iesaistīti ES lēmumu pieņemšanā konstruktīvā un caurspīdīgā veidā.

Bez Eiropas pilsoņu apspriežu atziņām, šis ziņojums izmanto vēl vairākus avotus. Pirms mūsu projekta Eiropas Komisija rīkoja semināru tās darbiniekiem, kurā piedalījās vairāki ārējie eksperti, izvērtējot pirmo Eiropas līdzdalības demokrātijas projektu virkni.² Šis ziņojums atspoguļo arī tur notikušās diskusijas un, kur vien iespējams, arī apjomīgo izvērtēšanas ziņojumu.³ Gan iedzīvotāju, gan ekspertu, gan Komisijas amatpersonu priekšlikumi norāda vienā virzienā.

Šis ziņojums ir sadalīts četrās daļās:

- Pirmkārt, apkopojums ar pamatinformāciju un ieguvumiem, ko sniedz iedzīvotāju līdzdalība. Tiek atspoguļots institucionālais konteksts Eiropas līmenī un ieguvumi Eiropas institūcijām no iedzīvotāju pilāra izveidošanas lēmumu pieņemšanā.
- Otrkārt, neliels apskats par dažādām pieejamām līdzdalības demokrātijas metodēm. Tas aptver metodes, sākot no liela apjoma, tehnoloģiski attīstītām pieejām kā, piemēram, Eiropas pilsoņu debates, līdz diskrētākām un intensīvākām kā, piemēram, pilsoņu žūrijas.
- Treškārt, apskats par sasniegumiem iedzīvotāju līdzdalības projektos Eiropas līmenī saskaņā ar Komisijas „Plānu D demokrātijai, dialogam un diskusijai” un „Eiropa pilsoņiem” programmu.

¹ ECAS ir pateicīgs programmai “Eiropa pilsoņiem”, Eiropas Ekonomisko un sociālo lietu komisijai un *Rowntree Charitable Trust* par atbalstu projektam un visiem, kas bija iesaistīti šī ziņojuma tapšanā. Četras nacionālās apspriedes norisinājās Bulgārijā (nacionālais partneris Open Society Institute-Sofia), Vācijā (Europäische Akademie Berlin), Ungārijā (NIOK) un Latvijā (Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS).

² Iedzīvotāju konsultācija “*Learning from the past, looking towards the future*”, ko 2009.gada 27.novembrī rīkoja Eiropas Komisijas Komunikācijas ģenerāldirektorāts.

³ *Eureval, Matrix and Rambøll – Management* veiktais Plāna D/Debate Europe projektu izvērtējums.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

- Visbeidzot tiek sniegti priekšlikumi pārveidot pirmo eksperimentālo Eiropas līdzdalības projektu vilni par stratēģisku pieeju, izmantojot vadlīnijas un kritēriju sarakstu, lai izveidotu iedzīvotāju pīlāru ES lēmumu pieņemšanā.

Ziņojuma nobeigumā tiek sniegtas rekomendācijas nākamajiem soļiem, kas nepieciešami, lai eksperimentu padarītu par stratēģiju.

I. NEPIECIEŠAMĪBA PĒC IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBAS UN TĀS SNIEGTĀS PRIEKŠROCĪBAS

Nav šaubu par to, ka gan Komisijas pašas izvērtējums par līdzdalības projektiem, gan Eiropas pilsoņu apspriežu projekts notika pareizajā laikā. 2009.gada jūnijā tika ievēlēts jauns Eiropas Parlaments un 2010.gada februārī darbu uzsāka jauna Eiropas Komisija. Virkne ES rīcībpolitiku - piemēram, kopējo lauksaimniecības politika - tiek pārskatītas gan, ņemot vērā institucionālās izmaiņas, gan Lisabonas līguma stāšanās spēkā. Būtisks līguma aspekts ir tas, ka tas iekļauj Pamattiesību hartu. Savukārt Līguma 11.pants ievieš līdzdalības demokrātijas principu.

11.pants

1. Iestādes ar atbilstīgiem līdzekļiem dod pilsoņiem un apvienībām, kas tos pārstāv, iespēju izteikt savus viedokļus visās Savienības darbības jomās un publiski apmainīties ar tiem.
2. Iestādes uztur atklātu, pārredzamu un pastāvīgu dialogu ar minētajām apvienībām un pilsonisko sabiedrību.
3. Eiropas Komisija veic plašas konsultācijas ar ieinteresētajām pusēm, lai nodrošinātu Savienības darbību saskaņotību un pārredzamību.
4. Savienības pilsoņi, kuru skaits nav mazāks par vienu miljonu un kas pārstāv ievērojamu dalībvalstu skaitu, var izrādīt iniciatīvu un aicināt Eiropas Komisiju saskaņā ar tās pilnvarām iesniegt atbilstīgu priekšlikumu jautājumos, kuros pēc pilsoņu ieskata Līgumu īstenošanai ir nepieciešams Savienības tiesību akts.

Eiropas Parlaments un Padome ir izvirzījuši par prioritāti apspriest Komisijas sagatavotos noteikumus Regulā par pilsoņu iniciatīvām (COM(2010)119 final), lai ieviestu nepieciešamos nosacījumus viena miliona parakstu savākšanai saskaņā ar Lisabonas līguma 11.4. pantu. Tomēr neviens nedomā, kas tas ir vienīgais veids, kā iesaistīt pilsoņus Eiropas lēmumu pieņemšanā. Šis ziņojums norāda uz citiem veidiem, kā to panākt.

Attiecībā uz priekšrocībām, ko sniedz iedzīvotāju iesaiste diskusijās, ir jāmin dažādās metodes, kas palīdz novērst plaisu starp iedzīvotājiem un politikas veidotājiem:

- Līdzdalības demokrātijas metodes var veicināt „divu ātrumu Eiropas” problēmas pārvarēšanu iedzīvotāju līmenī. Referendumu rezultāti un Eiropas Parlamenta vēlēšanas norāda, ka būtiskas sabiedrības grupas nejut piederību Eiropai, Eiropas

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

jautājumiem un Eiropas integrācijai. To var novērot, piemēram, augstajā to iedzīvotāju skaitā, kas nepiedalās Eiropas Parlamenta vēlēšanās, „pret” balsojumos referendumos par ES jautājumiem, pieaugošajā nacionālismā un eiroskepsē.⁴

- Iedzīvotāju iesaistīšana dod svarīgu ieguldījumu demokrātijā, jo līdzdalība ir aktīva pilsoņa izpausme. Tā rada apstākļus, kuros iedzīvotājiem ir pieeja informācijai un ekspertīzei, kā arī sniedz cilvēkiem iespējas, kas ideālos apstākļos nodrošina līdzdalību lēmumu pieņemšanā. Iedzīvotāju iesaistīšana lēmumu pieņemšanā neaizvieto ievēlēto pārstāvju un izpildvaras tiesības un pienākumus lēmumu pieņemšanā. Tas ir mēģinājums ievēlēto pārstāvju un izpildvaras darbu papildināt, nodrošinot labāku lēmumu, kas bauda lielāku sabiedrības atbalstu, pieņemšanu un veiksmīgāku ieviešanu.
- Citos gadījumos iedzīvotāju iesaistīšanas motivācija ir viņu ieguldījuma vērtība labākā likumdošanā un tās ieviešanā. Politīķi apzinās vajadzību „notestēt sabiedrisko domu”, un darīt to pēc iespējas agrāk. Bieži vien starp sabiedrisko atbalstu un noliegumu ir ļoti mazs solis, īpaši, kad tiek apspiesti sarežģīti un pretrunīgi jautājumi kā, piemēram, zinātniskas un tehnoloģiskas izvēles, lēmumi par resursiem vai jautājumiem ar vēl nezināmām sekām un iespaidu.
- Abām pusēm labvēlīga situācija varētu tikt sasniegta galvenokārt šādos veidos:
  - Pirmie ieguvēji būtu iedzīvotāji, jo viņi aktīvi iesaistās demokrātijas procesā. Neliels skaits iedzīvotāju atsakās no ielūguma piedalīties debatēs par Eiropu, un lielākā daļa nekad nebūtu gaidījuši, ka šāds ielūgums viņus sasniegs. Kā norādīja paši Eiropas pilsoņu apspriežu dalībnieki, kad viņiem uzdeva jautājumu par viņu motivāciju piedalīties, viņi sākumā bieži vien bija skeptiski, taču diskusiju gaitā entuziasms pieauga. *“Sajūtu vidū bija cerības un pārsteigums, pozitīva sajūta par procesu, ziņkārība tāpat kā [...] nemiers [...]”*⁵ Iespēja diskutēt ar cilvēkiem no visām dzīves jomām, cilvēkiem no tās pašas un citām valstīm bieži vien iet roku rokā ar pozitīvo atklāsmi, ka ir vairākas iespējas definēt kopīgas Eiropas nostājas un darba kārtības, kā arī identificēt kopīgas pieredzes un gaidas.

Dažiem dalībniekiem, kas piedalījās Eiropas pilsoņu apspriedē, šī pieredze tiešā nozīmē nozīmēja jaunu skatu uz dzīvi. Tā izmainīja viņu tradicionālo uzskatu, ka Eiropa neieinteresējas par tās pilsoņiem, un, ka pilsoņi neko nevar izmainīt. Kā teica kāds Eiropas pilsoņu debašu dalībnieks: *„Mani Eiropa ieinteresēja, kad Eiropa sāka interesēties par mani.”* Būtiski, ka šādi rezultāti ir jūtami ārpus mazā tieši līdzdalības projektos iesaistīto dalībnieku loka. Viņi runā ar ģimeni un draugiem, kolēģiem un medijiem par savu pieredzi, un tādējādi netieši sasniedz daudz plašāku cilvēku loku.

- Amatpersonas un politiķi procesa gaitā iegūst jaunus ieskus. Ja neko vairāk, kvalitatīva un aktīvāka iedzīvotāju iesaiste iemācīs amatpersonām un politiķiem vairāk nekā sabiedriskās domas aptaujas jebkad spēs. Pasīvi,

⁴ Sk. ECAS “25 Questions and Answers on ‘What way out of the Constitutional impasse?’”, kas pēta sociāli ekonomiskās plaisas starp pilsētas un lauku teritorijām, augstāku un zemāku ienākumu grupām un eiroskepsi jauniešu vidū.

⁵ 2010.gada 26.februāra iedzīvotāju apspriedes secinājumi Eiropas noslēguma konferencē.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

statiski, noteiktā laikā veikti viedokļa momentuzņēmumi un izvēles starp iepriekš noteiktiem variantiem bieži vien atstāj neatbildētus daudzus jautājumus un neizpētītus sarežģītākus jautājumus un iespējas. Arvien vairāk ES politikas veidotājiem ir jāsaskaras ar sarežģītiem, strīdīgiem un neviennozīmīgiem jautājumiem, kurus nevar prognozēt ar sabiedriskās domas aptauju palīdzību. Bieži tie ir iedzīvotājiem svarīgi un emocionāli jūtīgi jautājumi - īpaši, ja viņi var saskatīt sasaisti starp diskutēto politiku un viņu pašu, viņu ģimenes vai kaimiņu dzīvi, kas būtiski palielina iedzīvotāju iesaistes lēmumu pieņemšanā nozīmīgumu, lai panāktu veiksmīgu iznākumu. Līdzdalības demokrātijas metodes ir parādījušas, ka iedzīvotāji bieži vien var atvērt acis ekspertiem un politiķiem uz jauniem veidiem, kā paskatīties uz pazīstamām problēmām un mainīt perspektīvu, tādējādi rodot risinājumus.

leguvumi ir vēl lielāki ES institūcijām, kurām traucē gan iedomātais, gan reālais attālums no iedzīvotājiem, kā arī, kur attālums starp politikām un iedzīvotāju ikdienas dzīvi ir pat abstraktāks nekā nacionālā vai reģionālā līmenī.

- Eiropas Komisija nav tieši ievēlēta un tādējādi tai ir institucionāla interese tās leģitimitātes palielināšanā, veidojot tiešas attiecības ar iedzīvotājiem un pilsonisko sabiedrību. Kā likumdošanas un politikas iniciatoram Komisijai citu ES institūciju vidū ir primārā funkcija veikt iedzīvotāju konsultācijas. To paredz arī Lisabonas līguma 11.pants, kas paredz, ka pilsoņu iniciatīvas tiek adresētas Komisijai. Tas būtu būtisks sākuma punkts līdzdalības demokrātijai. Nenoliedzami Komisija politikas veidošanā iesaista ekspertu komitejas un uz to tiek izdarīts spiediens no lobijiem ar būtiskām interesēm. Taču tas negarantē, ka priekšlikumu pamatā ir Eiropas sabiedriskās intereses. Iedzīvotāju pieredzes izmantošana, kas apkopota izmantojot pieejamās ietekmīgās metodes, var palīdzēt sasniegt līdzsvarotu rezultātu.
- Eiropas Parlamentam ir jāsakaras ar paradoksu, ka no vienas puses vēlēšanu aktivitāte samazinās (Eiropas vēlēšanās 2009.gada jūnijā tā vidēji bija zem 50%), un no otras puses - pieaug Eiropas Parlamenta pilnvaras. Eiropas pilsoņu apspriežu projektā dalībnieki uzsvēra Eiropas Parlamenta deputātu lomu un sadarbības ar Eiropas Parlamentu nozīmi – un ne tikai vēlēšanu laikā. Kad likumdošana tiek saskaņota ar Padomi, tā ir pilsoņu un „gala lietotāju” perspektīva, ko diskusijās uzsver Eiropas Parlaments. Tādējādi iedzīvotāju diskusijas var stiprināt EP pozīciju sarunās ar Padomi un palielināt Parlamenta leģitimitāti. Eiropas pilsoņu apspriedes projektā dalībnieki bija kritiski gan par jebkādas īstas Eiropas sajūtas trūkumu kampaņās pirms vēlēšanām, gan aicināja Eiropas Parlamenta deputātus uz ciešāku sadarbību ar iedzīvotājiem vēlēšanu starplaikos.

Padome bieži šķiet visattālākā ES institūcija, it kā iedzīvotājiem nebūtu vietas valdību vadītāju un ministru tikšanās reizēs. Ņemot vērā arī vajadzību plašāk iesaistīt iedzīvotājus Eiropas politikas jautājumos, dažas valdības – īpaši tad, kad tās pilda prezidentūras lomu Padomē – rīko pilsoniskās sabiedrības pasākumus un citas aktivitātes. Tomēr tie bieži ir vienvirziena informatīvi pasākumi, kuros dalība ir ierobežota ar pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem. Padomei ir jāturpina attīstīt šos pasākumus, lai tie nostiprinātos kā Padomes neatņemama darba sastāvdaļa gan mītnes zemēs, gan citās ES valstīs un kopumā Eiropā.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

II. KĀDAS IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBAS METODES IR PIEEJAMAS?

Šis nelielais metožu apkopojums, kas izveidots no dažādiem avotiem, parāda, ka atkarībā no iedzīvotāju konsultēšanas mērķa, ir pieejamas dažādas metodes.⁶ Dažas ir liela apjoma, aptverot tūkstošiem cilvēku īsā laika periodā, piemēram, nedēļas nogalē. Citas ir maza apjoma, bet prasa vairāk laika no iesaistītajiem. Dažās uzsvars tiek likts uz aktīvu sadarbību starp iedzīvotājiem, lai veicinātu aktīvu pilsonību vai saskaņu kopienā. Citās galvenais ieguvums ir dialogs starp iedzīvotājiem un ekspertiem. Ir arī atšķirības starp tādām metodēm, kas galvenokārt izmanto tiešas tikšanās un diskusijas starp iedzīvotājiem, un tādām, kas var iesaistīt un pielāgot modernas informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, lai sasniegtu lielāku skaitu dalībnieku. Daudzas no šeit minētajām metodēm arī ietver dalībnieku nejaušas atlasē elementu.

Atbilstošas metodes vai metožu kopuma izvēle ir atkarīga no sasniedzamā mērķa. Papildus tam uz šādu konsultāciju nevajadzētu skatīties kā uz atsevišķu aktivitāti. Tai ir jābūt caurspīdīgam procesam ar skaidru informāciju visiem iesaistītajiem par to, kur šis process saslēdzas ar citiem lēmumu pieņemšanas un ieviešanas procesiem un kas notiks ar līdzdalības procesa rezultātiem. Tas bija viens no Eiropas pilsoņu apspriežu dalībnieku galvenajiem priekšlikumiem un prasībām visās valstīs, atbildot uz jautājumu, kas viņus motivētu piedalīties un kas ir svarīgi līdzdalības procesā: “...*laba atgriezeniskā saite no ES puses, kā tā izmantos, pieņems vai noraidīs pilsoņu idejas ...*”⁷

Zemāk atlasīto metožu saraksts nav visaptverošs. Šī atlase kalpo par piemēru plašajam jau šobrīd pieejamajam metožu klāstam, mēģinot dot ieskatu, „kā var izskatīties” iedzīvotāju līdzdalība.

Eiropas pilsoņu debates

Pilsoņu debates ir balstītas uz modeli un metodi, ko izstrādāja *America Speaks, the 21st Century Town Hall Meeting* (21.gadsimta rātsnama tikšanās). Tie ir strukturēti diskusiju pasākumi, kas ietver moderēšanu gan plenārdiskusijas formā starp visiem dalībniekiem, gan mazākās dalībnieku diskusiju grupās, kas darbojas pie atsevišķiem galdiem. Dalībnieki strādā gan grupās, gan visi kopā, lai diskutētu un veidotu atbildes uz jautājumiem. Viņus atbalsta gan profesionāli moderatori, gan modernās tehnoloģijas, piemēram, izmantojot elektronisko balsošanu, lai palīdzētu nonākt pie konsensusa. Tā kā diskusijas tiek profesionāli moderētas un notiek mazās darba grupas (parasti 8 – 12 cilvēki), katram dalībniekam ir iespējams iesaistīties diskusijā un izteikt savu viedokli. Centrāla redakcijas komanda apkopo iedzīvotāju domas no darba grupām un par tām tiek balsots plenārsēdes laikā, rezultātus apspriežot nākamajā diskusijas solī. Radoši elementi un kopīgas aktivitātes var tikt integrētas metodē, lai nodrošinātu, ka pasākums ir gan saistošs, gan ražīgs. Procesā var iesaistīt arī ekspertus un citas ieinteresētās puses. Šis formāts ļauj arī iesaistīt tiešsaistes elementus, tādējādi nodrošinot, ka pasākumā diskusijā piedalās lielāks iedzīvotāju skaits nekā tikai tie 100-200 dalībnieki, kas parasti piedalās klātienē pasākumā. Papildus tam Eiropas pilsoņu debates ļauj unikālā veidā nodrošināt diskusijas pāri valodu un

⁶ Skat. EDSO publikāciju “Citizens as partners – OECD handbook for governments on information, consultation and public participation in policy making”, *King Baudouin Foundations* publikāciju “Participatory and deliberative methods toolkit. How to connect with citizens - A practitioner's manual”, *IFOK GmbH* publikāciju „Governance of the European Research Area: The Role of Civil Society”.

⁷ Eiropas pilsoņu apspriežu secinājumi.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

ģeogrāfiskām robežām. Bilingvālas diskusiju grupas pie galdiem ar vienlaicīgu moderēšanu un tulkošanu var nodrošināt patiesu Eiropas diskusiju.

Eiropas pilsoņu debates nodrošina augstas kvalitātes, detalizētus un ļoti konkrētus rezultātus – bieži tie ir priekšlikumi kādai darbībai. Tās motivē dalībniekus, dodot tiem sajūtu, ka viņu balsis ir tikušas sadzirdētas un ka viņi ir devuši ieguldījumu Eiropas pilsoņu debašu rezultātos. Eiropas pilsoņu debates ir noderīgas situācijās, kad politiska lēmuma pieņemšanā nepieciešams iesaistīt lielu cilvēku skaitu.

Papildu ieguvumi no šī formāta izmantošanas:

- vizuāli atraktīvs pasākums, labs, lai piesaistītu mediju uzmanību;
- var apskatīt kompleksus jautājumus;
- var apskatīt dažādus viedokļus; un
- tā kā visu dalībnieku viedokļi tiek uzklautīti kā daļa no kopīgā risinājuma, virkne kompromisu tiek sasniegta uzreiz.

Pilsoņu žūrija

Šī metode ļauj iegūt neformālu iedzīvotāju ieguldījumu lēmumu pieņemšanā, īpaši pārbaudot vērtības. Šis process ir ļoti atšķirīgs no liela apjoma iedzīvotāju konsultācijām. Tā mērķis ir iegūt priekšlikumus par noteiktu politiku vai lēmumu no iedzīvotāju pārstāvju grupas. Žūrija sastāv no 12 – 24 nejaušā atlasē izvēlētiem iedzīvotājiem, kas izvērtē pierādījumus, kas viņiem tiek prezentēti un nonāk pie kopīgiem secinājumiem vai rekomendācijām. Viņi to dara, meklējot atbildes uz iepriekš noteiktiem jautājumiem. Žūriju atbalsta profesionāls moderators, kamēr iedzīvotāji atbild uz jautājumiem autonomi. Viņiem ir pieejami eksperti, kuri pārstāv visas atbilstošas pozīcijas, no kuriem viņi uzklasa „liecības” un kurus viņi var nopratināt. Uz šīs informācijas bāzes, žūrija veido priekšlikumus darbībai. Bieži vien konsultatīvā komiteja dod padomus attiecībā uz ekspertu atlasītiem un uz uzdodamajiem jautājumiem.

Pilsoņu žūrijas izvērtē situācijas, kurās tiek meklēts konsensus kritiskās vai strīdīgās situācijās, un ir svarīgi, ka žūrijai tiek dots pietiekošs laiks izprast jautājumu. Procesa rezultāts ir iedzīvotāju priekšlikums darbībai, izmantojot liecības, kas viņiem ir sniegtas. Bieži vien tā ir prioritātes noteikšana starp nelielu skaitu iepriekš noteiktām politikas iespējām.

Pilsoņu žūrijas ir zemu izmaksu pieeja līdzdalībai, kurā dalībnieki var sasniegt konsensusu. Tās var palīdzēt palielināt lēmumu vai politikas priekšlikumu leģitimitāti. Tāpat žūriju priekšrocība ir tā, ka iedzīvotājiem ir laiks informēt sevi un izveidot informētus viedokļus un lēmumus.

Konsensus konference

Konsensus konferences sākotnēji attīstījās Dānijā kā veids, kā izvērtēt dažādu tehnoloģiju ietekmi, padarot to par piemērotu un pārbaudītu metodi, lai noskaidrotu iedzīvotāju viedokļus par jaunajām tehnoloģijām un to lomu sociālajā kontekstā.

Konsensus konferences laikā dalībniekiem, kas ir nejauši atlasīti – parasti 10 līdz 30 cilvēkiem – aicina sagatavot jautājumus par bieži vien strīdīgu jautājumu. Tad viņi uzklasa šos jautājumus ekspertiem un sagatavo rekomendācijas kopīga ziņojuma veidā. Iedzīvotāji ir autonomi problēmas formulēšanā un ekspertu izvēlē – viņi paši veido dialogu un ir procesa

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

centrā. Viņi izvēlas jautājumus, ekspertus un sagatavo savus secinājumus. Gala ziņojumam, kaut arī uz to norāda nosaukums, nav jābūt konsensusam – iedzīvotāji var izveidot virkni strīdīgu vai atšķirīgu pozīciju. Process parasti ilgst trīs mēnešus, un iedzīvotāji sagatavo konferenci divu nedēļas nogaļu laikā. Konference, kurā tiek uzdoti jautājumi ekspertiem, parasti ilgst četras dienas.

Šis formāts atļauj iedzīvotājiem risināt strīdīgu jautājumu strukturētā diskusiju veidā un, ņemot vērā to, ka dalībnieki nosaka dienaskārtību, definējot problēmu un vadot dialogu, viņi paši ir šīs metodes centrā. Taču tas negarantē, ka viņi nonāks pie saskaņotas pozīcijas vai darbības, kurai būtu jāseko.

Deliberative Polling®

Deliberative Polling® ir metode, ar kuras palīdzību izvērtē grupas viedokļa izmaiņas un veic secinājumus par šo izmaiņu iespējamo ietekmi uz sabiedrisko domu. Šis ir veids, kā papildināt tradicionālās sabiedriskās domas aptaujas. Reprezentatīvai iedzīvotāju grupai uzdod virkni jautājumu pirms viņi tiek aicināti uz vienu vai divu dienu ilgu dialoga pasākumu. Tajā viņi saņem informācijas materiālus un apspriež konkrēto jautājumu mazās grupās. Dalībnieki arī iesaistās dialogā ar kompetentiem ekspertiem un politiķiem, uzdodot jautājumus, ko viņi izstrādā mazākās grupās ar apmācīta moderatora palīdzību. Pasākuma noslēgumā dalībniekiem uzdod tos pašus jautājumus, ko sākumā, lai redzētu, vai viņu atbildes un viedokļi ir mainījušies. Šīs izmaiņas var pielīdzināt secinājumiem, pie kuriem nonāktu sabiedrība kopumā, ja tai būtu iespēja būt labāk informētai un vairāk iesaistīties konkrētajā jautājumā.

Metodes mērķis ir noskaidrot kādas, ja vispār, izmaiņas sabiedrības viedoklī notiktu, ja tai būtu iespēja kļūt plašāk informētai par konkrēto jautājumu un iesaistīties tā apspriedē. Metodi var izmantot, lai nodrošinātu detalizētu sabiedriskās domas viedokli, kad to ir nepieciešams integrēt politikas veidošanā. Tā ir piemērota nestrīdīgiem jautājumiem un tādiem, kuros var sagaidīt viedokļa izmaiņas pēc diskusijām. Metodes izmantošanas rezultāts parasti tiek izteikts kā dalībnieku viedokļa izmaiņas aptaujā. Šīs izmaiņas bieži var izteikt ar statistikas palīdzību, tādējādi tās var tikt salīdzinātas un tām var sekot līdz ilgākā laika periodā. Šī metode nav tik labi piemērota jautājumiem, kuri var izmanīties diskusiju laikā, vai par kuriem ir nepieciešams panākt vienošanos. Taču tai var būt būtiska nozīme, ja vēlas panākt informētus viedokļus par jautājumiem, kas nemainās laika gaitā.

Scenāriju veidošanas uzdevumi un darbnīcas

Scenāriji ir īsi apraksti par iespējamo nākotni, kas koncentrējas uz attiecībām starp notikumiem un izvēlēm. Scenāriju darbnīcas izvērtē iespējamo nākotnes attīstību. Scenāriju metodi var izmantot ekonomiskās, tehnoloģiskās un sociālās attīstības izvērtēšanai. Scenāriju darbnīcas ir labs veids, kā identificēt iespējamo nākotni un attīstīt iespējamās darbības, ņemot vērā to, kas varētu notikt. Bieži dalībniekiem ir nepieciešama interese par konkrēto jautājumu vai iepriekšējās/specializētas zināšanas, lai varētu pilnvērtīgi piedalīties, kaut arī tas tā nav vienmēr.

Parasti procesa gaitā vispirms tiek izveidota analīze par *status quo*. Tiek apkopoti galvenie ietekmējoši faktori un dati – kas notiks, kad tos mainīs, kāda ir šī jautājuma ietekme, kā kāda persona vai organizācija varētu izjaukt notikumu attīstību u.c. Ņemot vērā noskaidrotos iespējamās ietekmes spēkus vai to kopumu, dalībnieki var attīstīt vīzijas par nākotni, balstot tās uz faktoriem, kas varētu parādīties vai izzust. Metode veicina dalībniekus domāt radoši,

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

izvērtējot dažādas iespējas un identificējot to, kā tās varētu attīstīties. Šī iemesla dēļ, tā var arī tikt izmantota, lai iegūtu plašāku ietvaru radošām pārdomām dalībnieku vidū.

Ir izveidota virkne citu metožu, lai panāktu strukturētas prāta vētras par dažādiem scenārijiem: nākotnes apli, vīziju darbnīcas, ekspertu paneli vai fokusgrupas. Visas šīs metodes var būt atbilstošas ES, kas nav pārliecināta par tās nākotnes virzību un kurā lēmumu pieņemšana vienmēr ir ilgtermiņā.

Līdzdalības budžeta veidošana

Līdzdalības budžeta veidošanas metode ir izplatījusies no Porto Alegres un citām Latīņamerikas pilsētām Eiropā un pat Ķīnā. Ar šīs metodes palīdzību dalībnieki nosaka, kā tērēt budžetu vai kādas tā daļas. Lai to izdarītu, viņi nosaka prioritātes ierobežotu resursu tērēšanā un sniedz būtisku atgriezenisko skaiti un viedokli par politiskajām iespējām lēmumu pieņēmējiem. Līdzdalības budžeta veidošana bieži tiek realizēta vietējā līmenī dažādu iemeslu dēļ: tā ir līdzdalības demokrātijas veicināšana, caurspīdīguma palielināšana, krāpniecības apkarošana un ierobežotu resursu labāka novirzīšana patiesajām vajadzībām. Šīs metodes priekšrocība ir tā, ka tā dod iedzīvotājiem ļoti tiešu ietekmi jomās, kas tiek izlemtas vietējā līmenī. Taču tā ierobežo iedzīvotāju iesaisti tajās politikas jomās, kurās tiek izmantoti vietējie līdzekļi vai nelielā daļā no vispārējā budžeta, kad to kopumā sedz nacionālie līdzekļi. Piemēram, ēdināšana skolā vai skolas iekārtas var būt vietējā kontrolē, bet skolotāju algas - nē. No pirmā acu skata šī metode nevar būt atbilstoša ES budžetam. Tomēr Eiropas reģionālās, sociālās un lauku attīstības finansējums atrodas vistuvāk iedzīvotājiem, kaut arī ne vienmēr tā tiek uzskatīts. Nav iemesla, lai par daļu no šiem fondiem netiktu lemts, izmantojot līdzdalības budžeta veidošanas metodi.

Ir vērts izvērtēt līdzdalības budžeta veidošanas pieejas izmantošanu par daļu ES izdevumu. Ņemot vērā saiknes trūkumu starp Eiropas budžetu un nodokļu maksātāju, kā arī nozīmi, kas tiek piešķirta dažādām politikas jomām caur resursu piešķiršanu, līdzdalības budžeta veidošana piedāvā ļoti reālu un svarīgu iespēju ES, lai noskaidrotu iedzīvotāju prioritātes noteiktām darbībām.

Jebkurā gadījumā, pareizā pieeja ir stratēģiskā. Tas nav jautājums par pareizās metodes izvēli, jo bieži vien ir nepieciešamas vairākas metodes, lai iesaistītu iedzīvotājus un ieinteresētās puses, ekspertus un politikas veidotājus, tāpēc mūsu priekšlikums ir izstrādāt kritēriju sarakstu, kas nepieciešams katrai iedzīvotāju līdzdalības aktivitātei. Kā paši iedzīvotāji norādīja pilsoņu apspriedes secinājumos, līdzdalība ir izaicinājums, kuras rezultāts var būt veiksmē vai izgāšanās.

Papildus priekšrocību un kļūdu izvērtēšanai līdzdalības procesā ES lēmumu pieņēmējiem ir jāņem vērā, ka Eiropas publiskās telpas neesamība nozīmē to, ka cilvēkiem ir būtiski sarežģījumi saprast ES institūcijas. Pilsoņu apspriežu projekta un noslēguma konferences 2010.gada 26.februārī laikā dalībnieki uzsvēra, ka ir grūti atrast komunikācijas kanālus ar ES un ir nepareizi sagaidīt viņu jēgpilnu līdzdalību, ja viņi vispirms nav informēti. Dalībnieku novērojumi arī norādīja uz to, ka ES komunikācija rada neskaidru tēlu, un ka viņi vēlētos skaidrāku, atjaunotu centrālo avotu, kurā sekot līdz noteiktiem jautājumiem. Informācijai būtu jābūt labāk organizētai atšķirīgos ģeogrāfiskos līmeņos. Tika uzvērta arī mediju, īpaši televīzijas atbildība, jo mediji iedzīvotājiem ir galvenais informācijas avots par Eiropu. Bieži tiek norādīta atšķirība starp tradicionālajām informācijas un komunikācijas politikām un

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

modernākām iedzīvotāju līdzdalības metodēm. Tomēr uz šīm divām lietām, ko eksperti mēdz vērtēt atšķirti, iedzīvotāji skatās kopējā kontekstā.

Secinājumā: ES ir pieejama virkne metožu, kas strauji attīstās. Tās, kas ir aprakstītas šeit, ir tikai neliels piemērs un kalpo tam, lai norādītu uz dažādām tehnikām, kas ir pieejamas dažādos apjomos un dažādu rezultātu iegūšanai. Arī praktiķu vidū ir augoša interese pieredzes apmaiņai par to, kas ir jauns, kas darbojas, un kas nedarbojas noteiktos apstākļos. Pastāv arī iespēja palielināt šo metožu potenciālu ar tām īpaši piemērotu informācijas tehnoloģiju pielietošanu, lai sasniegtu plašāku grupu un labāk moderētu diskusijas. Tas ir īpaši svarīgi ES ar 500 miljoniem iedzīvotāju. Ņemot vērā sociālo tīklu un e-līdzdalības iespēju paplašināšanos, varētu būt vērts izveidot apkopojumu par elektroniskām līdzdalības iespējām. Paturot šo prātā, Eiropas Komisija varētu aicināt kopā praktiķus, ekspertus un politikas veidotājus, lai palīdzētu apmainīties domām par labākajiem līdzdalības veidiem, ņemot vērā Eiropas institūciju izaicinājumus. Šāda grupa varētu palīdzēt Komisijai izveidot 'zaļo grāmatu' (politikas plānošanas dokumentu) par tālākām diskusijām ar Eiropas iedzīvotājiem – kas pati par sevi ir plašu konsultāciju jautājums. Tam vajadzētu novest pie iedzīvotāju pīlāra izveides ES politikas veidošanā.

III. KĀDA IR LĪDZŠINĒJĀ PIEREDZE IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBĀ EIROPAS LĪMENĪ?

Paralēli Eiropas Konventa darbam, kas sagatavoja Konstitucionālo līgumu, iepriekšējā Eiropas Komisija un it īpaši tās viceprezidente Margota Valstrēma atjaunoja diskusijas par ES komunikācijas politiku un veidiem, kā pārvarēt informācijas deficītu. Pēc vairākām konsultācijām un konferencēm par ES komunikācijas politiku, kurās iesaistījās dažādas ieinteresētās puses, Komisija izveidoja darba plānu. Galvenais uzsvars tajā tika likts uz iedzīvotāju uzklaušanu, komunikāciju tādā veidā, kas skaidrāk skar iedzīvotāju ikdienas rūpes un „vietējo aspektu”. Starpinstitūciju vienošanās starp Komisiju, Eiropas Parlamentu un Padomi nolika komunikācijas politiku uz stingriem pamatiem. Progress ir sasniegts ar vietējo radio tīklu, Europarl televīzijas kanālu un Eiropas sabiedrisko telpu (*European public spaces*) izveidi.

Plašās konsultācijas un laiks, kas tika ieguldīts, lai pārveidotu kopumā ES komunikācijas politiku, kā arī Eiropas eksperimentēšana ar līdzdalības metodēm radās kā atbilde uz krīzi pēc Francijas un Nīderlandes „pret” balsojumiem Konstitucionālajam līgumam. Kļuva īpaši svarīgi atjaunot saikni starp ES un iedzīvotājiem. Tāpēc tika uzsākts „Plāns D demokrātijai, dialogam un debatēm”. Pozitīvs aspekts bija pāreja no vienvirziena (ES runā uz iedzīvotājiem) realizētas komunikācijas politikas, kas izrādījās neveiksmīga, uz divvirziena komunikāciju (ES runā ar iedzīvotājiem).

Pirmā līdzdalības demokrātijas metožu izmantošanas eksperimentālā fāze parādīja, ka tās darbojas Eiropas līmenī. Apkopojot rezultātus, Eiropas Komisija secināja, ka: *“Šie projekti ir parādījuši, ka līdzdalības demokrātijas attīstība ar ES saistītos jautājumos reģionālā, nacionālā vai pārrobežu līmenī ir iespējama gan kvalitatīvā, gan loģistiskā nozīmē.”*⁸ Plašākais no sešiem Plāna D projektiem bija Eiropas pilsoņu debates, kuras koordinēja nevalstiskā organizācija *King Baudouin Foundation*. Pirmo reizi realizēts 2007.gadā un atkārtoti 2009.gadā, projekts varēja uzlabot savu formātu. 2007.gadā Eiropas darba kārtības

⁸ Komisijas komunikācija '*Debate Europe – building on the experiences of Plan D*' (COM (2008)158/4)

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

veidošanas pasākumā 150 pēc nejaušas atlases principiem izvēlēti dalībnieki no visām ES dalībvalstīm identificēja jautājumus, kas ir svarīgi iedzīvotājiem un par kuriem vēlāk tika diskutēts 27 nacionālās debatēs. Katrā šajā pasākumā piedalījās no 30 līdz 200 pēc nejaušas atlases principiem izvēlēti dalībnieki, kuri izveidoja nacionālos priekšlikumus, kuri Eiropas pasākuma laikā tika apkopoti kopējos Eiropas priekšlikumos. Kopumā debatēs piedalījās 1800 iedzīvotāji.

2009.gada Eiropas pilsoņu debates ietvēra arī tiešsaistes posmu, lai identificētu iedzīvotājiem svarīgus Eiropas ekonomiskās un sociālās nākotnes aspektus. Tas nodrošināja lielāku līdzdalību ar 27 nacionālo mājas lapu palīdzību. Pēc nejaušas atlases principiem izvēlēti dalībnieki nacionālajās debatēs, kurās piedalījās 30 līdz 100 dalībnieku, sagatavoja priekšlikumus, svarīgākie no kuriem tika atlasīti ar tiešsaistes balsošanas palīdzību. Tad par priekšlikumiem iedzīvotāji diskutēja ar Eiropas lēmumu pieņēmējiem Eiropas pilsoņu samitā. Kopumā klātienēs debatēs piedalījās 1500 pēc nejaušas atlases principiem ielūgti iedzīvotāji no 27 ES dalībvalstīm.

Šo decentralizēto pieeju var salīdzināt ar vairāk centralizētu pan-Eiropas *deliberative polling* metodes pieeju, ko izmantoja pētniecības centrs *Notre Europe* ar pēc nejaušas atlases principa izvēlētiem 362 dalībniekiem trīs dienu klātienēs pasākumā. Arī citi projekti tikai realizēti ar fondu un Eiropas Komisijas atbalstu.⁹

2009.gada 27.novembrī Eiropas Komisija (Komunikācijas ģenerāldirektorāts) rīkoja semināru, kas tika balstīts uz Plāna D un *Debate Europe* aktivitāšu plašo izvērtējumu. Šī 200 lappušu biezā ziņojuma priekšrocība ir tā, ka tas kritiski norāda uz lietām, kas darbojas, un uz lietām, kas nedarbojas. Tajā pat laikā tas nevelta pietiekošu uzmanību tam, cik lielā mērā šī bija eksperimentāla, galvenokārt neplānota fāze, jo Eiropas Komisijai bija jāparāda, ka tā var reaģēt uz krīzi. Šādus projektus un iniciatīvas nevar mērīt ar institucionālā procesa latīņu. Ziņojums aptvēra 107 projektus, no kuriem tikai maza daļa sekoja stingrajai iedzīvotāju diskusiju metodoloģijai, kas balstīta uz iedzīvotāju grupu nejaušu atlasī.

Izmantojot Eiropas pilsoņu apspriežu partneru un ekspertu viedokļus un diskusijas par gala ziņojumu, ir skaidri redzami indikatori par to, kas ir darbojies līdz šim, un kurās jomās ir nepieciešams tālāks darbs.

Kas ir darbojies labi:

- Diskusiju mehānismu izveide. Pirmajā posmā tika izveidoti diskusiju mehānismi, kuri neeksistēja pirms tam un nebija piemēroti Eiropas kontekstam. Pateicoties fondu izrādītājam interesei par līdzdalības rīkiem, ir kļuvis vieglāk identificēt un izveidot organizāciju tīklus vai nu visās dalībvalstīs vai dalībvalstu grupās. Ir strādāts pie harmonizētām pieejām un to izmēģināšanas, lai pārvarētu tehniskas, lingvistikas un loģistikas problēmas: dalībnieku atlase, neitrālas diskusiju moderēšanas nodrošināšana, darbs ar vairākām valodām un elektronisko komunikācijas rīku izmantošana. Starptautiskā līmenī tas panākts pirmo reizi.
- Iedzīvotāju līdzdalība. Iedzīvotāji ir iesaistīti būtiskā diskusijā par politikas izvēlēm un iespējām. Piemēram, Eiropas pilsoņu apspriežu dalībnieku sākotnējā skepse drīz

⁹ Prātu tikšanās (*Meeting of Minds*), ko rīkoja *King Baudouin Foundation*; Eiropas lauku politikas nākotne, ko rīkoja *Foundation for future generations*. *Danish Board of technology* ievieš konsultāciju procesu vairākās dalībvalstīs par ES pētījumu politikas nākotni.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

pārtapa par dzīvām un entuziasma pilnām diskusijām. Pēc Eiropas pilsoņu apspriežu dalībnieku domām būtiski priekšnosacījumi ir atbilstošas sagatavošanās informācijas nodrošināšana un tiesības izmantot ekspertus.

Atklājums par kopīgām ikdienas bažām, kas skar iedzīvotājus no dažādām grupām un pāri robežām, atviegloja diskusijas un palīdzēja veidot priekšlikumus, kā arī nodrošināja dalībnieku iesaisti jautājumos no ļoti personīga skatu punkta. Pat šķietami abstraktā Eiropas pilsoņu apspriežu tēma – iedzīvotāju līdzdalība līdzdalības procesa veidošanā – piesaistīja cilvēku uzmanību.

- Ietekme un mediju iesaiste. Lielāka apjoma projekti ir sasnieguši daudz vairāk cilvēku nekā tikai tos, kas bija iesaistīti tieši, galvenokārt pateicoties tradicionālo mediju aktivitātēm. To pastiprināja arī iespēja izmantot e-līdzdalības un sociālo tīklu potenciālu. Pasākumi, kuri dod iespēju žurnālistiem intervēt pilsoņus, valdības ministru un Eiropas Parlamenta pārstāvjus, dod Eiropas stāstam cilvēcisko pieskārienu.¹⁰ Fakts, ka Eiropas pilsoņu debates notika vienlaicīgi dažādās dalībvalstīs un bija vizuāli interesanti pasākumi, palīdzēja palielināt debašu ietekmi un atspoguļojumu medijos.

Kas vēl ir jādara:

- Uzlabot priekšlikumu kvalitāti un dziļumu. Kā redzams iepriekšējā sadaļā, bieži vien ir jāmeklē kompromiss starp demokrātijas līdzdalības procesu no vienas puses un tā nozīmi politikas veidošanā no otras puses. Plāns D un *Debate Europe* vairāk lika uzsvāru uz pirmo nekā par otro, īpaši krīzes un Konstitucionālā līguma strupceļa kontekstā. Šie bija dienaskārtības veidošanas pasākumi. Plāna D un *Debate Europe* projektu izvērtēšanas ziņojums aicina turpmāk pievērsties vienam strīdīgam, sarežģītam jautājumam, kas ietekmē iedzīvotāju ikdienas dzīvi un ir ES dienaskārtībā. Tam arī ir jābūt jautājumam, kurā iedzīvotāju priekšlikumiem ir nozīme turpmākajā politikas veidošanas procesā – šiem priekšlikumiem ir jādod iespēja.
- Veidot ciešāku saikni starp iedzīvotāju diskusijām un lēmumu pieņēmējiem. Plāns D un *Debate Europe* koncentrējās uz trīs plašākām tēmām, kas saistītas ar Eiropas nākotnes pārdomu periodu: Eiropas ekonomiskā un sociālā attīstība; domas par Eiropu un ES uzdevumiem; Eiropas robežas un tās loma pasaulē. Projektu idejas vajadzēja veidot kopīgi Komunikācijas, Izglītības un kultūras un citiem ģenerāldirektorātiem, kas atbild par konkrētām jomām, lai iedzīvotāju sarunu partneri būtu lēmumu pieņēmēji konkrētajā jomā. Ir svarīgi, ka ar iedzīvotājiem diskutē politiķi un izpildvaras pārstāvji, kas ir atbildīgi par diskutējamo satura jomu.

“Ļoti bieži šķiet, ka, lai samazinātu demokrātijas deficītu Eiropas līmenī, iedzīvotājiem ir jābūt „izglītotiem”, labāk informētiem, lai labāk saprastu Eiropas politikas sarežģītību. Tā ir taisnība. Taču ir arī taisnība, ka Eiropas politiķiem un ierēdņiem ir jābūt izglītotiem, lai labāk saprastu Eiropas iedzīvotāju vajadzības un vērtības un iesaistītu līdzdalības pārvaldības principus viņu darbībā. Šis aspekts netiek ņemts vērā pilnā mērā.”

(Izvilks no ekspertu viedokļa, kas citēts izvērtējuma ziņojumā.)

¹⁰ Pat salīdzinoši neliels Eiropas pilsoņu apspriedes projekts veicināja 7 minūšu garu ziņojumu Bulgārijas televīzijas ziņās pēc noslēguma pasākuma 2010.gada februārī.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

Nākamais izvilks sasauca arī ar priekšlikumiem, kurus izteica Eiropas pilsoņu apspriežu dalībnieki – aicinājums pēc skaidras institucionālās tālākās darbības un caurspīdīguma gadījumos, kad iedzīvotāju līdzdalība ir saistīta ar lēmumu pieņemšanas procesu.

“Svarīgs līdzdalības procesa aspekts ir tā sasaiste ar lēmumu pieņemšanas procesu un tā potenciāls kā vertikālam atskaites mehānismam. Tādējādi politikas veidotāju (politiku vai augsta līmeņa amatpersonu) līdzdalība ir svarīga, jo viņi var nodrošināt gan atbilstošu informāciju, gan procesa simbolisku leģitimitāti. Taču tas tā notiks tikai tad, ja viņi ir iesaistīti lēmumu pieņemšanā par konkrēto jautājumu, kas tiek apspriests, un var atbildēt uz jautājumiem, diskutēt un tikt iztaujāti visā procesa gaitā.”

“Neviens likums skaidri nenosaka, kā integrēt to, kas ir izdarīts lēmumu pieņemšanas procesā. Sliktākajā gadījumā šis aktivitātes būs „tikai vārdi” bez kāda iespaida uz Eiropas politikām – tas var diskreditēt līdzdalības procesu. Vismaz kaut kādai atbildībai vajadzētu raksturot šo procesu ar adekvātu informāciju par to, kā iedzīvotāju priekšlikumi ir (vai nav) ņemti vērā.”

(Izvilkums no ekspertu viedokļa.)

- Uzlabot atgriezenisko saiti ar iedzīvotājiem

Eiropas institūcijas ir sākušas eksperimentēt ar līdzdalības demokrātijas metodēm, bet vēl nav izlēmušas, izņemot atsevišķus gadījumus, galveno jautājumu – kā diskusiju rezultātu iekļaut lēmumu pieņemšanās procesā. Kā norāda Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) veidotās Rokasgrāmatas citāts vienā no desmit padomiem valdībām:

“Kad valdības iesaista iedzīvotājus lēmumu pieņemšanā, tās rada cerības. Valdībām ir jāparāda iedzīvotājiem, ka viņu ieguldījums ir vērtīgs un ka viņu viedokļi tiek ņemti vērā politikas veidošanas procesā. Ja tām tas neizdodas, iedzīvotāji var zaudēt interesi par sava laika ziedošanu turpmākiem valdības aicinājumiem.”

Rokasgrāmata arī norāda, ka ar vienu eksperimentu nepietiek, lai veidotu ticību tam, ka pārvaldei var uzticēties un ka līdzdalības demokrātija darbojas. Viena no Eiropas pilsoņu apspriedes dalībnieku rekomendācijām bija izveidot „informācijas apstrādes centru” izteiktajiem priekšlikumiem, caur kuru iedzīvotāji visā Eiropā varētu saņemt savlaicīgu, caurspīdīgu informāciju par viņu priekšlikumu un viedokļu tālāko gaitu.

Iedzīvotāju līdzdalības un diskusiju progress, kā arī ieguldījums ir daudz nozīmīgāks nekā šie trūkumi, kas bija nenovēršami saskaņā ar Plāna D un *Debate Europe* uzstādījumu būtību. Iedzīvotāju diskusijas parādīja, ka tās darbojas vietējā un Eiropas līmenī – tagad jautājums ir par to, kā tās padarīt organizētākas, kā tās iestrādāt ES konsultāciju procesa, dienas kārtības un politikas veidošanā un īstenošanā. Visi šie aspekti tika uzsvērti kā svarīgi lēmumu pieņemšanas posmi, kuros iedzīvotājiem ir sava loma un kuros tiem būtu jāpiedalās.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

IV. KĀ IZVEIDOT IEDZĪVOTĀJU PĪLĀRU ES LĒMUMU PIENĒMŠANĀ?

Izvērtējot, kā paplašināt iedzīvotāju diskusiju izmantošanu ES politikas veidošanā, nešķiet vēlami iekļaut vai izslēgt noteiktas darbības jomas vai ierobežot iedzīvotāju iesaisti tikai noteiktā lēmumu pieņemšanas posmā. Pieejai ir jābūt elastīgai, taču ir nepieciešams organizatoriskais ietvars.

Saskaņā ar Lisabonas līguma 11.pantu, ES institūcijām ir jāuztur pastāvīgs dialogs ar iedzīvotājiem un pilsonisko sabiedrību. Tādējādi līdzdalības demokrātijas princips attiecas uz visām institūcijām, kaut arī 11.pants īpaši izceļ Komisiju kā politikas un likumdošanas ierosinātāju, kas tādējādi ir galvenā institūcija sākotnējām konsultācijām. Ar atsauci uz 'pilsoņiem' 11.pants nosaka, ka iedzīvotāju diskusijām ir jātiek iekļautām minimālajos Komisijas konsultāciju standartos, kas ir virzīti galvenokārt uz konsultācijām ar ieinteresētajām pusēm. Veidojot ietvaru, balstoties uz 11.pantu, ir vairākas atsauces uz iedzīvotāju konsultācijām Eiropas politikas veidošanā:

- Pamattiesību harta ir kļuvusi juridiski saistoša līdz ar Lisabonas līguma stāšanos spēkā, un tā ir jāņem vērā visās ES politikas jomās. Tā dod ietvaru tradicionālām un modernākām tiesībām un norāda uz vērtībām.
- Lisabonas līgums nodrošina saskaņotāku ES arhitektūru, atsakoties no pīlāru sistēmas, un sniedz skaidrāku skatu par to, kādās jomās ES pieņem lēmumus. 5.pantā jaunais Eiropas Savienības līgums norāda uz ES kompetenču organizāciju/sadalījumu. Ir skaidrs dalījums starp jomām, kas ir ES ekskluzīvā kompetencē, dalītajām kompetencēm kopā ar ES dalībvalstīm vai jomām, kurās ES ir tikai atbalstoša loma. Šis kalpo par norādi, vai iedzīvotāju konsultācijām ir jātiek rīkotām Eiropas, nacionālajā vai reģionālajā mērogā.
- Pastāv organizatoriskie ietvari kā, piemēram, Eiropa 2020 par ES ekonomisko izaugsmi un ilgtspējīgu attīstību, Komisijas piecu gadu programma, Komisijas ikgadējā programma un Padomes prezidentūru programmas. ES finanšu perspektīva (budžeta plānošana) 2007.–2013.gadu periodam tiek atkārtoti apspriesta 2014.–2020.gadu periodam, un tā ir nozīmīga iespēja iedzīvotāju iesaistei.
- Programmas „Eiropa pilsoņiem” prioritātes un vērtības, kas ir saskaņotas starp Komisiju un ieinteresētajām pusēm, ir svarīga atsauce. No pilsoņu apspriežu projekta lietderīgs rādītājs ir politikas jomas, kurās iedzīvotāji grib līdzdarboties.

Lēmumiem par iedzīvotāju konsultācijām ir jābūt pieņemtiem noteiktiem lēmumu pieņemšanas procesiem izvēlētajos jautājumos, lai dotu iespēju ietekmei. Daži norāda, ka ES vajadzētu uzņemties moderna administratora lomu un veicināt iedzīvotāju plašāku līdzdalību. Tajā pašā laikā ES ir jāparāda, ka tā var izsekot iedzīvotāju priekšlikumiem un nesarūgtināt viņus, tāpēc iedzīvotāju līdzdalībai ir jābūt saistītai ar to, ko ES var realizēt. Kopējā ietvarā ir jāatbild uz trim jautājumiem, lai veicinātu stratēģiskāku pieeju iedzīvotāju konsultācijām:

- Identificēt plašos iedzīvotāju konsultāciju rezultātu izmantošanas veidus Eiropas politikas veidošanā;
- kritēriju saraksts konsultāciju pielietošanai atkarībā no gadījuma; un
- izmaksu jautājums.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

Iedzīvotāju konsultāciju rezultātu izmantošanas veidi Eiropas politikas veidošanā.

Ir četri galvenie iedzīvotāju konsultāciju izmantošanas veidi:

Iedzīvotāju konsultācijas ES nākotnes prioritāšu noteikšanai. Metodes, kas šeit ir pieminētas, ir svarīgas un radošas, un var dot jaunas ierosmes ES jautājumos, kuros bieži dominē ekspertu un ieinteresēto pušu viedokļi. Tie tiecas neņemt vērā jautājumus, kas ietekmē vairākas jomas, vai tos, kuri nav definēti specifiskā akadēmiskā literatūrā. Gandrīz no katra līdzdalības procesa var gūt jaunas idejas problēmu risinājumiem. Ir metodes, kas domātas scenāriju veidošanai ar iedzīvotāju līdzdalību, kā arī viņu iesaistei ES izaicinājumu izvērtēšanā un ilgtermiņa prioritāšu noteikšanā. Ir ieteicams iesaistīt iedzīvotājus lielu, stratēģisku ES ceļa karšu veidošanā, kā, piemēram, ES 2020 stratēģijā par ES ekonomisko izaugsmi un ilgtspējīgu attīstību.

Dienaskārtības noteikšana politikas jomās. Nav šaubu, ka liela apjoma pan-Eiropas pasākumi, kas aptver visas 27 dalībvalstis, sniedz būtisku atgriezenisko saiti un iedzīvotāju bažu rezonansi, kas nav iespējama tikai ar sabiedriskās domas aptaujām. Jautājumā par ES pozīciju pēc 2009.gada Kopenhāgenas samita par klimata pārmaiņu politiku vai par ES lomu pasaulē šādiem dienaskārtības noteikšanas liela apjoma pasākumiem ir svarīga loma, jo tie ļauj institūcijām identificēt iedzīvotāju prioritātes un gaidas par Eiropas Savienību kopumā, kā arī par ES lomu un arī svarīgākajiem jautājumiem katrā jomā. Multi-mediju pieeja iedzīvotāju un ieinteresēto pušu diskusiju laikā par vienu un to pašu jautājumu visā Eiropā var dot būtisku ieguldījumu. Plaši dienaskārtības noteikšanas jautājumi var tikt saistīti ar Eiropas gadiem, piemēram, 2011.gads ir Eiropas brīvprātīgā darba gads. Uzsvārs šeit galvenokārt ir uz procesu un liela skaita iedzīvotāju iesaisti, lai noteiktu plašas tēmas un iespējamus risinājumus, nevis sniegtu detalizētus priekšlikumus. Šādu dienaskārtības noteikšanas pasākumu mērķauditorija varētu būt Eiropas komisāri, Eiropas Parlamenta deputāti un Padomes prezidentūra. Būtiski, lai šādas konsultācijas notiktu savlaicīgi.

Iedzīvotāju līdzdalība konsultācijās par politikas plānošanas dokumentiem un likumdošanas projektiem. Eiropas Komisija ir izveidojusi atvērtu konsultāciju sistēmu, lai apkopotu ieinteresēto pušu idejas par konkrētiem jautājumiem, kas tiek izsludināti mājas lapā „Tava balss Eiropā”.¹¹ Daudzas konsultācijas ir pārāk tehniskas, novēlotas politikas formulēšanas procesā un neinteresantas, lai veicinātu iedzīvotāju jēgpilnu iesaistīšanos. Dažreiz tomēr konsultācijas pieskaras tēmām, kurās iedzīvotāji varētu sniegt būtisku ieguldījumu. Strīdīgi jautājumi var ātri un viegli novest pie neizsekojamām pozīcijām starp iesaistītajām pusēm, kad konflikti noved līdz rīcībnespējai. Iedzīvotāju iesaiste šādos jautājumos dod jaunus ieskus un leģitimitāti konstruktīvam risinājumam – vai tie būtu par ģenētiski modificētiem organismiem, kurināmo vai cilmes šūnu pētījumiem.

Papildu piemēri, kur iedzīvotāju konsultācijas var būt nozīmīgas politikas priekšlikumu veidošanā ir regulas vai direktīvas, kas attiecas uz informācijas sniegšanu un preču marķēšanu patērētāju vajadzībām, kompromiss starp cenu un vides vai dzīvnieku aizsardzību, ētikas jautājumi pētniecībā vai jauno tehnoloģiju izmantošana. Šeit pieejamās metodes ir iedzīvotāju žūrijas un konsensus

¹¹ Komisijas 2002.gada decembra minimālie konsultāciju standarti.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

konferences, kuras iesaistītu mazāku skaitu iedzīvotāju, kas strādātu ilgāku laiku, izmantojot ekspertu sniegto informāciju, lai izstrādātu padziļinātus priekšlikumus šaurākiem politikas jautājumiem vai tehniskiem risinājumiem.

Iedzīvotāju iesaiste realizācijā un tālākajā darbībā. Viena no daudzsološākajām Eiropas pilsoņu apspriežu dalībnieku idejām ir iedzīvotāju līdzdalība politikas realizācijas un izvērtēšanas posmā papildus iesaistei agrākajos politikas veidošanas posmos. Dalībnieki lietoja frāzi „iedzīvotāji kā sargsuņi”, kas labi atspoguļo dalībnieku aicinājumu iedzīvotājiem turēt lēmumu pieņēmējus pie vārda, kā arī aktīvāk iesaistīties politikas ieviešanā. Šī ideja dod jaunu iespēju aktīvai iedzīvotāju iesaistei politikā, un to ir vērts tālāk izpētīt, īpaši, ņemot vērā tās potenciālu plaisas novēršanā starp ES politiku un tās ietekmi vietējā līmenī.

Kritēriju saraksts iedzīvotāju diskusiju izmantošanai

Iedzīvotāju diskusijām būtu jānotiek par visām ES politikām un jāklūst par izstrādātu, uzticamu un aktīvi izmantojamu instrumentu politikas identifikācijā, formulēšanā un ieviešanā. Tomēr process, kura ietvaros noteikt, kuras metodes vai to apvienojumu izmantot, ir jāpiemēro katram atsevišķam gadījumam. Ir svarīgi piedāvāt vadlīnijas iedzīvotāju līdzdalībai, iespējams saskaitē ar eksistējošiem Komisijas konsultāciju standartiem. Šādā veidā institūcijas un iedzīvotāji būtu pārliecināti, ka tad, kad konsultācijas ar iedzīvotājiem notiek, tās tiek ieviestas saskaņā ar institūciju noteiktiem standartiem, protokoliem un komunikācijas kanāliem, un pienākumiem, kas ir saistoši abām pusēm. Šādi atbildot uz gaidām, ir iespējams nodrošināt, ka konsultācijas ar iedzīvotājiem tiek atbilstoši izmantotas. Šādam kritēriju sarakstam vajadzētu ietvert sekojošus punktus:¹²

- (i) Izvēlēties jautājumus, kas atbilst iedzīvotāju interesēm un/vai atrodas Eiropas institūciju dienas kārtībā, tomēr ir pietiekoši strīdīgi, sarežģīti un dod pietiekoši daudz iespējas iedzīvotājiem piedalīties padziļinātās diskusijās;
- (ii) Pārliecināties, ka jautājuma apspriešanai ir izvēlētas pareizās metodes, ka tās ir iesaistītas pareizajā procesā un ka parteriem ir pamatīga metodoloģiskā un organizatoriskā bāze;
- (iii) Respektēt subsidiaritātes principu un pārliecināties, ka konsultācijas ar iedzīvotājiem notiek saskaņā ar noteiktu lēmumu pieņemšanas procesu un dažādos ģeogrāfiskos līmeņos;
- (iv) Sagatavot projekta publicitātes plānu un ceļa karti, lai iedzīvotāji zinātu, kas viņus sagaida un institūcijas varētu plānot atbildi. Ir svarīgi abu pušu gaidas virzīt uz skaidri definētu, uz rezultātu virzītu procesu, kurā ir definētas lomas un ietekme;
- (v) Izvēlēties līdzsvarotu pārstāvniecības metodi dalībnieku atlasē, kas ir svarīgs elements ikvienā diskusiju procesā. Tam ir jābalstās uz demogrāfiskiem, ģeogrāfiskiem un sociāli-ekonomiskiem kritērijiem, kas palīdz nodrošināt viedokļu dažādību;

---

¹² Mēs esam pateicīgi Plāna *D/Debate Europe* izvērtētājiem, kuri piedāvā ļoti līdzīgu pieeju šai.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

- (vi) Nodrošināt līdzsvaru ne tikai atlasē, bet arī diskusijās, kurām ir jātiek vadītām neitrāli, lai visiem dalībniekiem būtu vienādas iespējas izteikties un nodrošināt, ka neviens netiek sodīts, ja viņam nav pietiekošu valodu vai citu zināšanu, u.c.;
- (vii) Ir īpaši svarīgi informēt un paskaidrot ES darbības jomu un leģitimitāti noteiktajā jautājumā. Iedzīvotāji var nezināt ES kompetences apmērus un ierobežojumus noteiktajā jautājumā. Tas nozīmē, ka ir jāparedz pietiekoši daudz laika atbilstošas informācijas nodrošināšanai un sagatavošanai atbilstoši iedzīvotāju vajadzībām, iesaistot ekspertus un aicinot iedzīvotājus uzzināt vairāk;
- (viii) Politikas veidotāju iesaiste ir ļoti svarīga projektu veidošanas stadijā un ne tikai procesa beigās - ne tikai tāpēc, ka politikas veidotāji dod ES "seju", bet arī tāpēc, ka viņi nodrošina ieskus un informāciju par ES darbībām, kā arī citu skatījumu iedzīvotāju diskusijās. Tāpat viņi paši gūst labumu no divvirziena sadarbības ar iedzīvotājiem;
- (ix) Projektiem ir jāsasniedz multiplicējošs efekts: mediju loma ir ļoti svarīga plašāka iedzīvotāju loka informēšanā, lai par līdzdalību uzzina ne tikai mazais dalībnieku skaits, kas piedalās konkrētajā klātienē pasākumā. E-līdzdalība un sociālo tīklu izmantošana ļauj palielināt iesaistīto personu skaitu, kaut arī ir jāatzīmē, ka tam nevajadzētu un tas nevar (vēl) aizvietot klātienē tikšanās. Pareizo tiešsaistes elementu iesaiste procesā ir ļoti svarīga;
- (x) Nodrošināt, ka ziņojums un iedzīvotāju rekomendācijas tiek tieši diskutētas ar atbilstošajiem politikas veidotājiem dažādos ģeogrāfiskajos līmeņos un Eiropas institūcijās. Tāpat šim dialogam ir jābūt saistītam, kad iespējams, ar plašākām iesaistīto pušu konsultācijām. Ir būtiski, lai iedzīvotāji saņemtu paskaidrojumu saprātīgā laika periodā, kuras rekomendācijas var tikt pieņemtas un kuras nē, un kā viņi var sekot līdz jautājuma attīstībai dažādos lēmumu pieņemšanas posmos, veicinot caurspīdīgumu.

Izmaksas

EDSO Rokasgrāmata "Iedzīvotāji kā partneri" norāda, ka informācijas sniegšanai, konsultācijām un aktīvai līdzdalībai ir nepieciešami resursi, bet "finansējums, kas ir nepieciešams, lai sasniegtu nozīmīgus rezultātus [...] parasti ir neliels, salīdzinot ar kopīgo finansējumu, kas tiek tērēts noteiktai politikai". Papildus tam, ņemot vērā mūsdienu pasaules sarežģīto politikas lēmumu pieņemšanas procesu. Rokasgrāmatā tiek norādīts uz izmaksām, kas saistītas ar darbības trūkumu: "Ņemot vērā problēmas, kas rodas no slikti izstrādātām un ieviestām politikām, valdības saskata attiecību stiprināšanu ar iedzīvotājiem kā jomu, kurā ir vērts investēt. Tās arī arvien vairāk mācās, ka neiesaistīšanās diskusijās ar iedzīvotājiem var radīt daudz lielākus izdevumus, kas saistīti ar politikas izgāšanos īstermiņā, kā arī uzticības, leģitimitātes un politikas efektivitātes zudumu ilgtermiņā."

Plāna D un *Debate Europe* aktivitāšu izvērtējuma ziņojums aicināja izveidot "jaunu "atvērtu" instrumentu kas būtu piemērots, piemēram, visiem ģenerāldirektorātiem, kas ir iesaistīti politikas veidošanas procesā, kā arī Eiropas Komisijas pārstāvniecībām dalībvalstīs, kas vēlas veicināt publiskās diskusijas jautājumos, kas atrodas ES politiskās dienaskārtības virsgalā." Atbilstošie departamenti vai nacionālās pārvaldes varētu izmantot šo instrumentu tādā veidā, kas būtu atbilstošs to vajadzībām, izveidojot elastīgu mehānismu, kas nodrošinātu ātru, efektīvu un elastīgu konsultēšanos ar iedzīvotājiem dažādās politikas

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

jomās. Svarīgi, ka šāda instrumenta izveidošana nodrošinātu iedzīvotāju konsultāciju plašāku izmantošanu un papildu spēlētāju iesaistīšanos, kā arī būtiski samazinātu konsultāciju izmaksas, ņemot vērā konsultāciju apjomu un zināšanu ieguves efektivitāti. Šis izvērtējuma ziņojums ierosina, ka Komisija varētu izmantot projektu konkursus, lai iegūtu piedāvājumus, kas precīzi atbilst vajadzībām nevis dot grantus pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Tas dotu plašākas iespējas veikt iedzīvotāju diskusijas organizācijām un tīkliem, kuros darbojas pieredzējuši praktiķi.

No vairākiem līdzšinējo līdzdalības projektu izvērtējumiem un citiem avotiem, kā arī no gūtajām mācībām, var secināt, ka ar rūpīgu plānošanu un stratēģisku domāšanu veiktas iedzīvotāju līdzdalības ieguvumi būtiski pārsver izdevumus. Tie ir ne tikai tie ieguvumi, kas rodas no apjoma priekšrocībām un zināšanu ieguves efektivitātes, no kā var mācīties, pateicoties līdzšinējai plašajai iedzīvotāju konsultāciju ieviešanai un pārbaudīšanai. Papildu apsvērumi, kas jāpatur prātā, izdarot izvērtējumu iedzīvotāju konsultāciju izmaksām, un kas runā tām par labu ir:

- Kvalitatīvi, izsvērti un informēti viedokļi no iedzīvotāju konsultācijām ir vērtīgāki politikas veidotājiem nekā vienkāršas sabiedriskās domas aptaujas. Taču vienkārša izmaksu salīdzināšana nenorāda uz konsultāciju radīto pievienoto vērtību nedz politikas veidotājiem, nedz iesaistītajiem iedzīvotājiem;
- Sadarbība ar reģionālajām un nacionālajām valdībām, fondiem un privātajiem sponsoriem - īpaši pan-Eiropas iedzīvotāju konsultācijas - piedāvā ES iespēju veidot partnerību un multiplicējošo efektu dalībvalstīs, palīdzot izmantot vietējo kontekstu un resursus, lai sasniegtu iedzīvotājus. Šādas liela apmēra konsultācijas ir izmēģinātas un tālāk pilnveidotas, demonstrējot apjoma efektivitāti un zināšanu ieguvu, kas būtiski samazina izmaksas, padarot to ieviešanu un institucionalizāciju pievilcīgāku ES;
- Mediju iespaids un sasniegtā auditorija šādos iedzīvotāju konsultāciju projektos ir izrādījusies nozīmīga, palielinot sasniegto auditoriju (un tādējādi samazinot izmaksas uz vienu personu) daudz plašāk par tiem, kas tieši piedalās šādos pasākumos. Cilvēciskās intereses jeb „cilvēka sejas” aspekts ir īpaši interesants medijiem, it īpaši vietējiem medijiem, jo iedzīvotāju iesaiste Eiropas politikas jautājumos piedāvā medijiem jaunus un interesantus veidus, kā ziņot par Eiropas jautājumiem;
- Iedzīvotāju diskusijas var izmantot dažādos apjomos, mazām grupām ierobežotā skaitā dalībvalstu arī var būt iespaids un ilgtermiņa vērtība – gan dalībniekiem, gan citiem;
- Intensīvas klātienē iedzīvotāju debates ir neaizvietošanas. Tās nevar aizvietot ar virtuālām tehnoloģijām, īpaši tāpēc, ka dalībnieku zināšanas, pieredze un uzticība tehnoloģijām, ir ierobežota. Tomēr rūpīga tiešsaistes diskusiju iesaiste klātienē diskusijās piedāvā jaunas iespējas un galvenais nodrošina būtiski lielākam cilvēku skaitam iespēju piedalīties diskusijās, nesamērīgi nepalielinot konsultāciju veikšanas izmaksas.

Kaut gan daži apgalvo, ka lētāk būtu realizēt tradicionālo vienvirziena komunikācijas stratēģiju vai veikt sabiedriskās domas aptaujas, pierādījumi liecina, ka tas pats par sevi nedarbojas. Sabiedrība un it īpaši jaunā paaudze ir izaugusi no informācijas laikmeta uz līdzdalības laikmetu.

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

V. SECINĀJUMI

Šis ziņojums parāda, ka Eiropas Savienībā jau ir pieejami dažādi instrumenti, kas var mazināt plaisu ar iedzīvotājiem. Tie ir izmēģināti un pārbaudīti, un ir pierādījuši, ka darbojas. Tiks attīstīti vēl jauni mehānismi, kas veicinās divvirziena komunikāciju ar miljoniem iedzīvotāju par arvien zemākām izmaksām. Iespējas apvienot tiešsaistes komunikāciju ar klātienē padziļinātiem diskusiju formātiem ļauj sasniegt arvien lielāku skaitu cilvēku un, pareizi realizējot, piedāvā arī iespēju intensīvām tiešsaistes diskusijām, kaut arī tās diez vai aizvieto klātienē iedzīvotāju debates.

Veicot literatūras un izvērtējumu apskatu šī ziņojuma sagatavošanai, var redzēt, ka informācijas, konsultācijas un līdzdalības aktivitātes, kā arī dažādas vienvirziena, centralizētas vai decentralizētas pieejas var darboties kopā. Iedzīvotāju līdzdalība un līdzdalības rīki nekādā veidā nemaina faktu, ka ievēlētie pārstāvji un valsts institūcijas ir tās, kas pieņem likumus un kopīgos lēmumus. Tas, kas *mainās*, ir uzskats, ka iedzīvotāji nevēloties piedalīties politikas veidošanā, ka tiem neesot nepieciešamā pieredze vai ir maz, ko teikt.

Tieši tas atspoguļojas Eiropas pilsoņu apspriedes projekta dalībnieku rekomendācijās. Iedzīvotāju motivācija un interese, kas veicināja viņu dalību, ir pierādījums, ka augstākminētais apgalvojums ir nepatiess. Iedzīvotāji aicināja sniegt vairāk informācijas par to, kā viņi varētu iesaistīties Eiropas jautājumos un lēmumu pieņemšanā tā, lai viņi varētu izmantot gan jau eksistējošās iespējas, gan jaunas līdzdalības iespējas. Viņi saskata savu lomu visos lēmumu pieņemšanas posmos – no plašas dienaskārtības veidošanas līdz politikas ieviešanas plānošanai un tās vēlākai kontrolei.

Līdzdalības rīki – un paši iedzīvotāji! – veicina atziņu, ka politikas saturs ir pārāk svarīgs, lai būtu politikas veidotāju un to tiešo sadarbības partneru monopols. Kā norādīja projekta dalībnieki - partneriem kā, piemēram, medijiem un pilsoniskai sabiedrībai, vairāk jāiesaistās, lai pārvarētu plaisu ar iedzīvotājiem. Virkne līdzdalības rīku ir īpaši piemēroti šī mērķa sasniegšanai, vienlaicīgi ļaujot sasniegt vairāk cilvēku nekā tikai tos, kas piedalās klātienē līdzdalības aktivitātēs.

Kā parādīja šis projekts, lai nodrošinātu iedzīvotāju līdzdalību, ir nepieciešams procesa caurspīdīgums un iedzīvotāju iespēja sekot līdzi tam, kas notiek ar viņu priekšlikumiem vēlāk. Vai tas būtu iedzīvotāju priekšlikumu „informācijas apstrādes centrs” vai pašas ES institūcijas, kas ar to nodarbojas, iedzīvotāji vēlas zināt, kas notiks ar viņu priekšlikumiem. Tas saskan ar ekspertu un praktiķu, kā arī ES līdzdalības aktivitāšu izvērtējumu aicinājumiem ieviest zināmu ES līdzdalības aktivitāšu institucionalizāciju un stratēģiskāku pieeju.

Ņemot vērā augstākminēto un institucionālās vienošanās Eiropas līmenī, rodas šādi priekšlikumi nekavējošai darbībai:

- (i) Komisijai ir jāstrādā pie nākamā soļa līdzdalības stratēģijā sadarbībā starp ģenerāldirektorātiem un institūcijām. Tas jā dara ar ekspertu, praktiķu, politikas veidotāju un iedzīvotāju apspriežu palīdzību, lai izveidotu līdzdalības demokrātijas rīkus, kurus var izmantot dažādos jautājumos dažādās politikas

Kā līdzdalības demokrātijas rīki var tuvināt Eiropas Savienību tās iedzīvotājiem

jomās un lēmumu pieņemšanas posmos. Tai ir jāsaved kopā dažādi spēlētāji no ES institūcijām, kas jau strādā ar līdzdalības jautājumiem, lai apkopotu pieredzi, labo praksi un gūtās mācības, kā arī veicinātu attīstību, ņemot vērā citus skatu punktus. Kā liecināja Eiropas pilsoņu apspriedes - iedzīvotāji vēlas sniegt savu ieguldījumu Eiropas jautājumos, kas ietekmē viņu dzīvi, un vēlas līdzdarboties dažādos politiskā procesa posmos.

- (ii) Tādējādi notiks plašāka līdzdalības konsultācija ar jautājumiem par dažādām iespējām, kā integrēt iedzīvotāju pīlāru Eiropas politikas veidošanā. Konsultācijai jānotiek arī par kritēriju sarakstu, uz ko aicina šis ziņojums, izveidojot vadlīnijas iedzīvotāju diskusiju veidošanas metodoloģijai. Tai ir jābūt rūpīgi līdzsvarotai, nodrošinot ieskatus, bet ne formulas, paturot prātā, ka nevienas divas konsultācijas nav vienādas.
- (iii) Jāizveido „informācijas apstrādes centrs”, kādu ierosina iedzīvotāji, kas var darboties kā centrālais informācijas punkts iedzīvotājiem, kas ir iesaistīti līdzdalības procesā. Šim centram ir jānodrošina caurspīdīga informācija par iedzīvotāju izteikto priekšlikumu tālāku gaitu un viņu iesaisti politiskajā procesā. Tam būtu jābūt cieši sasaistītam ar vietējām institūcijām, nacionālajām valdībām un reģioniem. Iedzīvotāji saskata, ka Eiropas Parlamenta deputātiem šajā jomā ir svarīga loma. ES institūcijām ir jānodrošina, ka šis tālākais izsekošanas process ir caurspīdīgs un divvirziena process.
- (iv) Jāpārdomā kampaņa, lai informētu iedzīvotājus par pastāvošajām līdzdalības iespējām un iedzīvotāju iesaisti Eiropas politikā. Īpaši ņemot vērā izmaiņas, ko paredz Lisabonas līguma 11.pants, tas varētu būt pirmais solis, lai plašāku iedzīvotāju loku mobilizētu iesaistīties Eiropas jautājumu risināšanā. Saskaņā ar iedzīvotāju priekšlikumiem, lai to panāktu, izšķiroša loma ir arī mediju līdzdarbībai.